

Geen veenweide

Om bodemdaling en de uitstoot van broeikasgassen te beperken moet het grondwaterpeil in veenweidegebieden omhoog. Melkveehouders dreigen ‘kopje onder’ te gaan. Maar ze zijn de kurk waar het veenweidelandschap op drijft. De sector zal beleidsmakers in het polderoverleg met beide benen op de vaste grond moeten houden.

TEKST WICHERT KOOPMAN

Heel Holland zakt. Bodemdaling in veengebieden is een proces dat al eeuwen gaande is. Het proces heeft het authentieke Nederlandse polderlandschap gevormd. De laatste maanden is er echter meer aandacht voor dit fenomeen dan ooit. Het onderwerp staat hoog op de politieke agenda. Volgens sommigen staat de economische toekomst van de Randstad op het spel. Daarnaast spelen veengronden een belangrijke rol in de discussies over klimaatmaatregelen. Veen wordt verantwoordelijk gehouden voor de productie van 4,2 megaton CO₂-equivalenten per jaar, zo’n 2 tot 3 procent van de nationale uitstoot van broeikasgassen. In het klimaat-

akkoord is er voor de veenweidegebieden dan ook een flinke opgave vastgelegd: een vermindering van de uitstoot met 1 megaton CO₂-equivalenten per jaar in 2030.

Koolstof wordt kooldioxide

‘Veen oxideert als het droogvalt en daardoor in aanraking komt met zuurstof. De organische stof verbrandt en hierbij wordt koolstof omgezet in kooldioxide (CO₂). Hierdoor nemen ook de massa en het volume af’, legt Gilles Erkens de basis van het probleem uit. Erkens is als geoloog werkzaam aan de Universiteit van Utrecht en onderzoeksinstituut Deltares en hij

zonder koeien

houdt zich als wetenschapper op nationaal en internationaal niveau bezig met de gevolgen van bodemdaling. In theorie is de oplossing eenvoudig. Door het waterpeil te verhogen komt veen minder in aanraking met zuurstof en vindt er minder oxidatie plaats. 'Maar zo eenvoudig als het vaak wordt voorgesteld, is het in de praktijk niet. Simpelweg het waterpeil verhogen heeft enorme consequenties voor het huidige landgebruik', geeft Erkens aan. Alleen al in het Groene Hart en Noord-Holland ligt zo'n 100.000 hectare veengrond. De discussie raakt hier naar schatting 1200 melkveebedrijven. Bij een verhoging van het slootwaterpeil zou in een groot deel van het veenweidegebied geen rendabele melkveehouderij meer mogelijk zijn. Om bodemdaling volledig te stoppen zou het veen zelfs helemaal onder water gezet moeten worden. Het is nog maar de vraag of dat voor de uitstoot van broeikasgassen gunstig uitpakt. In natte veengebieden wordt methaan gevormd, dat een 21 keer zo sterk broeikasgas is als CO₂.

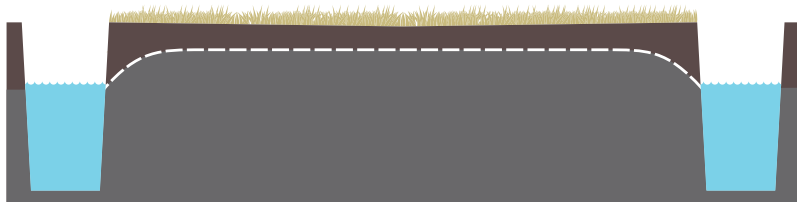
Onderwaterdrainage als alternatief

In een aantal polders, met in name het werkgebied van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, wordt op dit moment geëxperimenteerd met de aanleg van onderwaterdrainage (zie kader). Deze technische innovatie zou wel eens een belangrijke rol kunnen gaan spelen voor de toekomst van de melkveehou-

derij in het veenweidegebied. 'Onderwaterdrainage zal de afbraak van veen niet stoppen, maar kan het proces wel aanzienlijk vertragen', vertelt Jan van den Akker van Wageningen Environmental Research. 'Van verhoging van de grondwaterstand in de zomer hebben boeren geen last. Maar deze maatregel is wel heel effectief voor het inperken van veenoxidatie. Die vindt namelijk voor 85 procent in de zomer plaats', legt de onderzoeker uit. 'Een verlaging van de grondwaterstand in de winter zou theoretisch kunnen zorgen voor meer veenafbraak. Maar dit proces staat in deze periode op een laag pitje, omdat de bodem koud is', pareert hij kritiek op onderwaterdrainage. Op het Veenweide Innovatie Centrum (VIC) in Zegveld ligt al sinds 2003 een praktijkproef met onderwaterdrains. 'Over een periode van vijftien jaar hebben we hierin gemiddeld een halvering van de bodemdaling gemeten. Daarbij mogen we ervan uitgaan dat dit ook een halvering van de CO₂-uitstoot betekent', schetst Van den Akker de potentie van de techniek. De aanleg van onderwaterdrainage vraagt op dit moment een investering van zo'n 2000 euro per hectare. Voor drukdrainage, waarbij actief water in de drains wordt gepompt, komt daar nog zo'n 2600 euro bij. 'Veehouders hebben van de investering een beperkt rendement', geeft Van den Akker aan. 'Onderwaterdrainage is vooral investeren in de toekomst. De oogstresultaten in de proefblokken laten weinig verschil in opbrengst

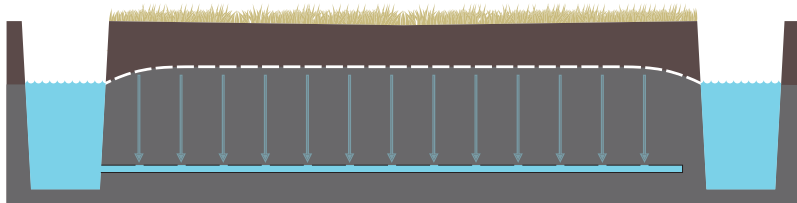
Onderwaterdrainage als alternatief voor peilverhoging

Bij de aanleg van onderwaterdrainage worden geperforeerde buizen in het land gelegd, onder het waterniveau van de sloot. Door de druk van het oppervlaktewater wordt hiermee het grondwaterpeil in de zomer kunstmatig verhoogd. In de winter zorgen de drains juist voor een verlaging van de grondwaterstand. Hierdoor droogt het weiland sneller op. Onderwaterdrainage wordt nog effectiever als deze wordt gekoppeld aan een actief beheer van het waterpeil in de sloten. Nog een stap verder gaat drukdrainage. Hierbij wordt met behulp van een pomp onder druk water in de drains gebracht.

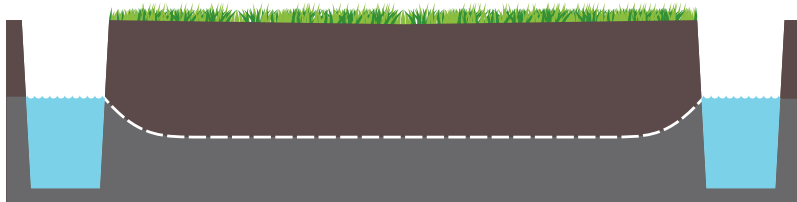
WINTER ZONDER ONDERWATERDRAIN

Een hoog grondwaterpeil houdt veen in de winter nat.

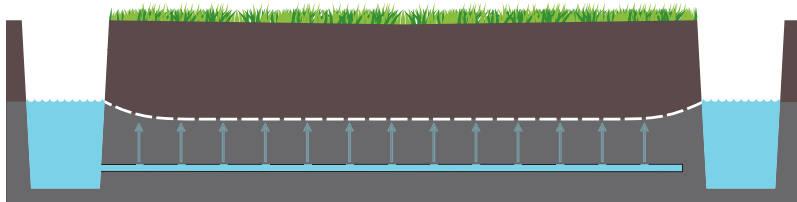
WINTER MET ONDERWATERDRAIN

Met drainage droogt veen in het voorjaar sneller op.

ZOMER ZONDER ONDERWATERDRAIN

In de zomer daalt het grondwater, waardoor een dik veenpakket droogvalt.

ZOMER MET ONDERWATERDRAIN

Met onderwaterdrains wordt het grondwaterpeil kunstmatig verhoogd.

zien. Minder veenoxidatie betekent namelijk ook dat er minder stikstof mineraliseert. Voor de veehouder is het voordeel op korte termijn vooral dat het land na een natte periode sneller opdroogt', legt de onderzoeker uit. 'Uiteindelijk zal in een politiek proces een keuze uit een mix van maatregelen tegen veenoxidatie moeten worden gemaakt', geeft geoloog Gilles Erkens aan. 'Een factor die een goede afweging bemoeilijkt, is het feit dat van veel maatregelen het effect nog maar nauwelijks met onderzoeksresultaten kan worden onderbouwd', stelt de wetenschapper. 'Veenoxidatie is een proces dat van perceel tot perceel kan variëren en sterk afhankelijk is van het weer. Voor betrouwbare cijfers zal nog jarenlang groot-schalig onderzoek moeten worden gedaan. Daarop wachten is echter geen optie', benadrukt de geoloog. 'Daarvoor zijn de gevolgen van bodemdaling te ingrijpend.'

Gouda zakt niet mee met polder

Bodemdaling speelt niet alleen op het platteland. 'Ook de stad Gouda verzakt, wat de gemeente jaarlijks miljoenen euro's kost, bijvoorbeeld voor het ophogen van straten en herstellen van rioleringen. Bovendien is de historische binnenstad in gevaar, omdat veel oude panden niet zijn onderheid', schetst wethouder Hilde Niezen de omvang van het probleem. 'Maar,' zo neemt ze een breed misverstand weg, 'het verzakken van Gouda heeft niets te maken met het omringende veenweidegebied. We kunnen het waterpeil onafhankelijk regelen.' Als voorzitter van het overlegplatform 'slappe bodem' is Niezen niettemin nauw betrokken bij het overleg in de polder. 'Ik snap dat de consequenties van maatregelen voor boeren heel ingrijpend kunnen zijn. Ik roep ze dan ook op een actieve rol in de discussie te pakken. We moeten met elkaar tot oplossingen komen', geeft ze aan. 'De bodemdaling en CO₂-uitstoot zullen beperkt moeten worden, maar onze inzet is ook het behoud van het open landschap', benadrukt ze. Hierbij ziet de wethouder een link naar de bewoners van haar eigen stad. 'We zijn gehecht aan het Groene Hart met koeien in de wei. Dat is ook het beeld waarmee Nederland zichzelf verkoopt en dat via recreatie en toerisme geld in het laatje brengt.'

Weg van generiek beleid

Waar op dit moment vooral het Groene Hart in de publiciteit staat, leeft de discussie over vernatting ook in het veenweidegebied van Friesland, waar ongeveer 900 boeren, voornamelijk melkveehouders, hun brood verdie-

nen. Bestuurder Geart Benedictus vertegenwoordigt hun belangen in het veenweideoverleg met onder andere de provincie, het Wetterskip Fryslân en de Friese Natuur- en Milieufederatie. ‘Vijf jaar geleden lanceerden de provincie en het waterschap een veenweidevisie die zou neerkomen op een generieke verhoging van het slootwaterwaterpeil in het gebied’, vertelt hij. ‘Dat is ten eerste niet realistisch – denk alleen al aan de hoogteverschillen in het gebied – en ten tweede zou het voor veel bedrijven rampzalige gevolgen hebben’, legt Benedictus uit. ‘Boeren realiseren zich heel goed dat er iets moet gebeuren, maar ze willen ook kunnen blijven boeren. Daarom hebben we op eigen initiatief een alternatief plan opgesteld. Hierin pleiten we voor maatwerk in plaats van generiek beleid. Het doel is niet een verhoging van het slootpeil, het doel is het beperken van de oxidatie van veen’, benadrukt de bestuurder.

Benedictus ziet dat de betrokken ondernemers in werkgroepen zelf actief experimenteren met praktische oplossingen. ‘Ik ben heel blij dat het is gelukt om met zeven landbouworganisaties – van LTO en NMV tot FAJK, agrarische natuurverenigingen en biologische boeren – op één lijn te komen. Daardoor staan we sterk tegenover partijen die – laat ik het voorzichtig zeggen – de veehouderij een minder warm hart toedragen.’ De provincie heeft aangekondigd eind dit jaar een uitvoeringsagenda voor het veenweidegebied tot het jaar 2030 te presenteren. Wat de uitkomst zal zijn van de politieke onderhandelingen durft het voormalig lid van de Provinciale Staten niet te voorspellen. ‘Maar het is een illusie om te veronderstellen dat het zonder boeren kan. Er is geen toekomst voor het veenweidegebied zonder koeien.’

Regeling met boeren kosteneffectief

In West-Nederland is melkveehouder Aad Straathof uit Leimuiden sinds januari namens LTO actief als thema-houder veenweiden. ‘Ik daag collega’s uit met plannen en ideeën te komen om de bodemdaling te beperken. Ik zal hen helpen deze in de praktijk te brengen, bijvoorbeeld door contacten te leggen met andere partijen zoals waterschappen’, schetst hij zijn rol. ‘Maar daarbij zal ik me zeker ook mengen in de politieke discussie. Want daarin worden nuance en realiteit nog wel eens uit het oog verloren. Over de rol van de melkveehouders bestaat veel onbegrip. Er wordt wel eens te gemakkelijk verondersteld dat ze zich maar moeten aanpassen aan een hoger waterpeil’, merkt de bestuurder. ‘Maar zo werkt

het niet. Nu onderhouden melkveehouders heel goedkoop het veenweidelandschap. Ze halen een inkomen uit de productie van melk. Het landschap krijgen de Nederlandse samenleving en de toeristische sector er gratis bij. Bij het maken van keuzes zal dan ook een afweging moeten worden gemaakt van maatschappelijke kosten en baten. Dan zal blijken dat reële oplossingen, met goede financiële regelingen voor boeren in het veenweidegebied, heel effectieve klimaatmaatregelen zijn’, stelt hij met overtuiging.

Ook Straathof pleit voor een mix van maatregelen. Hierin kan onderwaterdrainage een belangrijke rol spelen, denkt hij. ‘Maar uiteindelijk zal er in een beperkt deel van het veenweidegebied geen toekomst zijn voor de melkveehouderij. Dat gaat om gebieden waar de verkaveling en drooglegging nu al een rendabele bedrijfsvoering belemmeren. Maar dan nog is het de vraag of het verstandig is grondeigenaren hier uit te kopen. Waarschijnlijk is het financieel interessanter om boeren een goede vergoeding te bieden voor agrarisch natuurbeheer.’ De LTO-bestuurder sluit niet uit dat voor boeren in deze sterk vernatte gebieden andere teelten op termijn op beperkte schaal een alternatief voor de melkveehouderij zouden kunnen zijn. ‘Maar we moeten wel realistisch blijven. De teelt van een gewas als lisdodde staat nog in de kinderschoenen en het zal jaren vergen om een verwerkingsketen van de grond te krijgen.’ Straathof vergelijkt de strijd tegen bodemdaling wel eens met de strijd tegen het zeewater. ‘De aanleg van de Deltawerken werd gecoördineerd door een onafhankelijke, niet-politiek gebonden Deltacommissaris. Wat mij betreft wordt het hoog tijd voor een onafhankelijke, niet-politiek gebonden Bodemdalingscommissaris.’ |

▲
Deze winter wordt in meerdere polders onderwaterdrainage aangelegd

Samenvatting

- Veen oxideert als het in aanraking komt met zuurstof. Daarbij ontstaat CO₂ en zakt de bodem.
- Om veenoxidatie te beperken zal het grondwaterpeil omhoog moeten.
- Een mix van maatregelen zal nodig zijn voor de toekomst van de melkveehouderij op veen.